

#All For Dubček? aneb Být, či nebýt demokratem?

Lubica Krénová | Divadelní noviny (ČR) | 29.05.2018

Před padesáti lety „slušný Saša“ Alexander Dubček zaujal post prvního tajemníka ÚV KSČ, z nějž nadějně nastartoval reformy „socialismu s lidskou tváří“. A po o něco málo víc než půl roce se stal „pouze“ symbolem obrodného procesu pražského jara. V srpnu téhož roku totiž jako reakce na něj vstoupila okupantská vojska Varšavské smlouvy na území bývalého Československa.

Bratislavské Divadlo Aréna si obě výročí připomnělo inscenací s podtitulem „o člověku a době“. Původně se hra Viliama Klimáčka #dubček, vytvořená na objednávku divadla v rámci dramaturgické linie Občanského cyklu, jmenovala Café Dubček a měla u kavárenských stolečků podnítit diskusi mladých lidí na dané téma. Ovšem divadlo prognosticky vycítilo houstnutí vzduchu ve společnosti a ještě několik týdnů před zavražděním novináře Jána Kuciaka a Martiny Kušnírové, tedy před výřečně abstrahovaným gestem občanské společnosti v odznáčku #All For Jan, změnilo název na #dubček. Křížek, mřížka, otisk... hashtag. Křížek # je znak, komentářové znaménko z IT slovníku, ovšem mnohovýznamově využívané v současné „síťové“ komunikaci. Protože si ho adaptoval také Twitter, inscenátoři jím chtěli oslovit zejména mladou generaci. Hashtag se nadto v ikonografickém základu podobá hudebnímu křížku, který znamená posun o půltón výš.

Divadlo Aréna vytušilo, že je načase zvýšit tón, a jeho inscenace se strefila přímo do další osmičkové události předjaří roku 2018. Najednou už nebyl čas na „kavárenské řeči“ a tvůrci, včetně herců, obohatili text o aktualizované postoje, úvahy a přesahy. Zatímco v roce 1968 se reformoval „reálný socialismus“ k lidskosti, v roce 2018 „reálná demokracie“ paradoxně ukázala svou odvrácenou tvář – nelidské důsledky zneužitelnosti. Člověkem a jeho věčným sklonem k chamtivosti.

Hashtag se stal také klíčem k inscenačnímu provedení formou dokumentárního divadla. Je prosté, přesněji oproštěné o efekty, kterých už dokudivadlo nadužilo za poslední léta vrchovatě. Dokumenty tedy nelétají vzduchem, netrhají se na cáry ani je herci nepřezvykují v ústech. Inscenátoři navíc volbou minimalistických výrazových prostředků zvrátili handicap jeviště, které nedisponuje divadelními technologiemi, ve svůj prospěch. Chronologicky seřadili fotografie dobových politiků a Dubčeka v psychologické selekci od zářivého politika po vyhaslého. Snímky po celou inscenaci vytvářejí velkoplošné pozadí a v určité dějinné logistice na sebe nabírají významové posuny vyjádřené vizuálním jazykem komiksových okének (respektive výtvarných děl), tedy lépe čitelným pro „děti Husákových dětí“.

A tak se v jistém okamžiku kolem Dubčekova atletického těla objevuje rozjasňující a osvobozující žlutá aura, přestože sedí naproti zakaboněnému Brežněvovi, kterého naopak začíná požírat rudá záře. Inscenátoři však předně

nechávací znít fakta a slova tak, aby měl divák prostor pro nezbytné porozumění viděnému a slyšenému.

Nelze v této souvislosti nezapomenout bulletin, který ve smyslu vančurovského „vědomí souvislostí“ s uznání hodnou pečlivostí k inscenaci sestavila Saša Sarvašová. Kromě biografických textů o A. Dubčekovi (s historicko-analytickým přesahem) a inscenátorech obsahuje příruční Malý slovník socialistického člověka také Akční program KSČ, klíčové dobové osobnosti i Varšavskou smlouvu.

V první části inscenace si pětice herců rozdává mikiny potištěné znakem # a příjmeními historických postav pražského jara, jež v danou chvíli hraje. Ve druhé části si herci mikiny svlečou, aby promluvili za sebe, za svoji generaci, za občanskou společnost, která tady a teď znovu rozhoduje o své budoucnosti. (Premiéra se konala tři dny po demisi předsedy vlády Roberta Fica.) Inscenace je tudíž výsledkem procesu intertextuality mezi oficiálními fakty, dramaturgickými úvahami, privátními zpověďmi herců, včetně rafinovaného uplatnění „marketingových nástrojů“. Jde o vtípné odlehčení, v rámci něhož se Divadlo Aréna prezentuje jako „nejlepší divadlo“ a herci zdůvodní záměr, proč se hraje právě o Dubčekovi: Byl přece nejslavnějším Slovákem! Kdo jiný? Sagan? Nebo Kukura?!

Postava s označením První (Matej Marušin) se sice dobelhá na invalidním vozíku, ale od začátku působí, jako by byla krok před ostatními. Je zřejmé, že bude Dubčekem. Tedy tím, koho se stoupenci konzervativního křídla KSČ snaží omezovat v „pohybu myšlení“.

Když mu tvrdě odporují, vyskočí z vozíku a chce se vzdát funkce. Ale oni vědí, že by to jen podpořilo jeho popularitu, proto ho násilím znovu posadí a připoutají. Z jeho „lidské tváře“ v politice si udělají reklamu. Vozík zablokují a hlavu mu natočí jediným možným politickým směrem: k Sovětskému svazu, kam je záhy zavláčen.

Krátce poté, co sledujeme z pohledu dogmatických komunistů iritující a nedůstojné fotografické záběry Dubčeka na skokanském můstku na koupališti, se herec hrající Dubčeka skutečně svléká do plavek. Není to ale atleticky našponované tělo připravené skočit šipku, ale chátrající tělo muže ve vazbě. S duší podlomenou, byť zatím ještě ne zlomenou.

Inscenace Dubčeka neodsuzuje ani neadoruje. Nenazývá ho hrdinou, spíše v něm vidí symbol a naději. Je ztělesněním odvahy být ve jménu správné věci proti všem. Proto zasluhuje, aby jeho osobnost nepodlehla „nesnesitelné lehkosti zapomínání“. Klimáčekův text je sice víceméně dokumentárně encyklopedický, ale dramatik se v něm pustil také do introspektivního monologu Dubčeka, který po letech přehodnocuje své konání a táže se, jak by vše dopadlo, kdyby... V duševně zpytné zpovědi však nedojde k řešení. Jeho představitel tak nejistě hledá pro Dubčeka místo dějinného spočinutí. Kam vlastně patří? Do nebe? Do pekla? Anebo ho uložit do národního panteonu? Herci se podařilo posunout postavu Dubčeka z roviny konstatování faktů do roviny pocitů – dilematického vnitřního zápasu. Rovněž Dubčekovy fiktivní úvahy až do současnosti vystavil hamletovskému tázání se, díky čemuž je Dubčekův-Marušinův monolog nejpůsobivějším místem inscenace.

Postava Druhý (mladý Matuš Kvietik) hraje Agentu KGB a hlavně Brežněva.

Když ho charakterizuje, kouří dýmku a chraptí do mikrofону. Na cestě do ráje komunismu, kterou si vytyčil, nestačí s dechem. Kvietik v autentickém monologu Druhého vzpomene i svého dědečka (rozuměj herce Štefana Kvietika), jak mu vyprávěl o „světluškách“, tedy ideologických cenzurních dozorcích v letech sedmdesátých. Třetí (Juraj Bača) hraje Husáka. Ve vlastním – autentickém – monologu nejkritičtěji reflektuje současnost: Kdoví, možná za čtyřicet let nám naše děti budou vyčítat obhajobu demokracie... Vždyť se za demokracie vraždilo, kradlo, korumpovalo... A slovo demokrat možná získá stejnou pachut' jako kdysi komunista. Čtvrtý (Marián Chalány) si v úloze Novotného vychutná jeho negativní vztah ke Slováckům: Neměl jsem je rád?! Já je ne-ná-vi-děl! Herecky vynikne zejména v monologu, v němž s klučí rošťáckostí cituje svůj chat s maminkou na téma udavačství. Postava Pátá (Alexandra Palatinusová) neztvární nikoho. Má za úkol organizovat sled výstupů. Na boku jeviště například pere košile a mokré je rozdává hercům. Jedou jako delegace na klíčové jednání do Moskvy... Metaforicky jsou tak z nich zmoklé slepice v kremelském zajetí. Zde spatřuji slabinu inscenace – Palatinusové ženská dominance je zcela nefunkční. Herečka na rozdíl od ostatních postrádá jistou – řekněme – pokoru vůči zobrazovanému tématu. Nedokáže rozlišovat, kdy mluví za Pátou a kdy za sebe. Neustále se culí, používá příliš mnoha slov, je afektovaná. Jako by s publikem jen koketovala.

Nedá se říct, že #dubček je inscenace s originální režii (Michal Skočovský) nebo pozoruhodná svým herectvím (kromě výkonu Marušina jako Dubčeka). Je dnes ovšem na Slovensku společensky nesmírně důležitá a esteticky soudobá. Určitá „nedokonalost“ tvůrců je v zajímavém, potažmo tvořivém pnutí s „nehotovostí“ mladých lidí, Husákových vnoučat, která se ocitají na cestě uměleckého i světonázorového dozrávání.

Před posledním výstupem vidíme fotografii, na níž je Dubček zachycen ve skoku do vody. Neskáče jako obvykle šipku, má naopak rozpažené ruce, jako by chtěl letět. Unikátní momentka je zpodoběním posledního nedokončeného letu, po němž ovšem – on sám – až tak tvrdě nedopadl. Vyloučili ho ze strany a on se v podstatě dobrovolně vyloučil ze společnosti. Stal se z něj méně usměvavý pán a naprosto nudný objekt pro slídily StB. Až jim to samým bylo občas trapné.

Přestože jsou diváci na závěr zahlceni texty, které se linou po projekční ploše, rozhodně nejsou bez zajímavosti třeba srovnávací výstupy mezi rokem 1968 a dneškem nebo fakt, že Dubček představoval rozdíl mezi populárním politikem, který dokázal nadchnout lidi pro svou ideu, a dnešním populistou, který se chce zalíbit vykalkulovanými frázemi. Zatímco diváci se zatajeným dechem čtou, herci uklízejí jeviště. Vysbírají rekvizity, odnesou židle, vytřou podlahu. A pak se poděkují: za to, že mohou svobodně mluvit, že mohou hrát – zde, v Divadle Aréna, v Bratislavě, ve Slovenské republice, v Evropské unii. Tváří v tvář publiku stojí již občané, kteří pokročili od postoje k činu. My jsme jeviště uklidili. A vy? Aktuálním a naprosto naléhavým poselstvím inscenace je, aby vox populi neutichl a aby se – nedej bůh – normalizační období po pražském jaru teď ani nikdy jindy neopakovalo. Proto je nutno Augiášův chlév čistit neustále!

RECENZIA

Divadlo Aréna, Bratislava – Viliam Klimáček: #dubček.

režie: Michal Skočovský,

asistent režie: Ivo Dobrovodský,

režijní spolupráce: Martin Kubran,

dramaturgie: Martin Kubran, Saša Sarvašová,

scéna: Dorota Volfová,

kostýmy: Martina Širáňová.

Premiéra: 18. března 2018.